

NOVÝ POHLED NA HYPOTÉZU O ÚČASTI JANA ŠINDELA NA STAVBĚ PRAŽSKÉHO ORLOJE

PETR SKÁLA

Současný pohled na autorství pražského orloje, stejně jako i na celou historii orloje a jeho vývoj během staletí, je zatížen mnoha omyly a nepřesnostmi. Text článku se zabývá rozбором hypotézy, která tvrdí, že pražský orloj sestrojil Mikuláš z Kadaně na základě propočtů Jana Šindela, profesora Karlovy univerzity. Pisatel článku považuje argumentaci vedoucí k takovým závěrům za neprůkaznou a uvádí také protiargumenty, které věrohodnost této hypotézy oslabují. Původní hypotéza, kterou ani její autor, historik Zdeněk Horský, nejdříve nepovažoval za zcela nepochybnou, byla později veřejností interpretována jako platná a Janu Šindelovi je dnes všeobecně připisováno spoluautorství pražského orloje. Jako tvůrce výpočtů je označen i na bronzové desce umístěné u orloje.

NEW VIEW ON HYPOTHETICAL PARTICIPATION OF JAN ŠINDEL ON THE CONSTRUCTION OF PRAGUE ASTRONOMICAL CLOCK

The current view on the authorship of the Prague astronomical clock as well as complete history of this clock and its development during centuries is encumbered by many errors and imprecisions. This article analysis the hypothesis of the clock being constructed by Mikuláš of Kadaň on the base of calculations made by Jan Šindel, professor at Charles University. The author of this article considers the argumentation leading to such conclusions insubstantial and presents counter-arguments, which weaken the credibility of this hypothesis. The original hypothesis, which even its author, historian Zdeněk Horský initially did not consider completely indisputable, was later interpreted by public as correct, and today Jan Šindel is generally perceived as the co-author of Prague astronomical clock. He is stated as the author of the calculation even on the bronze plaque placed by the clock.

Klíčová slova — staroměstský orloj – Jan Šindel – Mikuláš z Kadaně – Jan Růže, zvaný mistr Hanuš – středověká astronomie – středověká řemesla – horologista – Zdeněk Horský

Key words — Astronomical Clock at the Old Town – Jan Šindel – Mikuláš of Kadaň – Jan Růže called Master Hanuš – medieval astronomy – medieval crafts – horologist – Zdeněk Horský

Historie pražského orloje, od představ o prvotní podobě celého líce orloje po jeho postupný vývoj v průběhu staletí, je známa jen velmi málo a převážně pouze v hrubých obrysech. Věrohodných dobových zpráv týkajících se zásahů do orloje a stavu orloje v celé jeho historii mnoho není. Chybějí písemné zprávy o stavu orloje v mnoha obdobích pro historii orloje významných. Nedochovaly se záznamy o stavu orloje v průběhu celého 15. století ani na jeho konci, kdy byl orlojníkem Jan Růže (mistr Hanuš) a kdy byla kamenná sochařská výzdoba líce orloje významně upravována. Chybí bohužel i dokumentace z převážné části 20. století, zvláště fotografická o stavu mechanismu orloje, protože je pohřešován celý archiv firmy Ludvík Hainz.

Nejstarším dokumentem popisujícím okolnosti vzniku orloje, dochovaným však pouze v opise provedeném roku 1628,¹ je tzv. listina purkmistra z roku 1410,² která označuje za tvůrce orloje Mikuláše z Kadaně, pravděpodobně totožného s tehdejšími královským hodinářem Mikulášem (TOMEK 1871, 376). Nejstarším dochovaným autentickým dokumentem je Zpráva o orloji Pražském, sepsaná orlojníkem Janem Táborským roku 1570 (TÁBORSKÝ 1570). Písemné zprávy o pražském orloji pak v průběhu následujících staletí zanechává řada autorů, většinou jsou však zaměřeny pouze na popis a funkce astrolábového ciferníku. Kromě autorů domácích – např. v 17. století záznamy orlojníků v opise Táborského Zprávy o orloji Pražském (obsaženo v JABLONSKÝ 1587), v roce 1681 Bohuslav Balbín v díle *Miscellanea historica Regni Bohemiae* (BALBÍN 1681), roku 1735 Ondřej Gabriel TEICHER (1735) a Antonín STRNAD v roce 1791, se o orloji zajímavě zmiňuje ve svém cestopise také Švéd Emanuel Swedenborg, který zhlédl orloj v roce 1733 (cestovní deník, zápis z 29. července 1733, viz HORSKÝ/PROCHÁZKA 1964, 114). Ve druhé polovině 19. století, v době, kdy proběhla velká oprava orloje, se historií orloje zabývají především Karel Jaromír ERBEN (1866) a Joseph Georg BÖHM (1866), o okolnostech vlastní opravy podává pak cenné svědectví Romuald BOŽEK (1870). V roce 1908, jako součást historie

1 Viz (JABLONSKÝ 1587). Nejstarší text Zpráva o orloji Pražském od Jana Táborského z Klokotské Hory se nalézá v rukopise datovaném k roku 1570 (Jan TÁBORSKÝ: Zpráva o orloji Pražském. Archiv hl. města Prahy, Praha, fond Sbirka rukopisů, rkp. perg. sign. 1867). Tento text opsál roku 1587 Matouš Carchesius Jablonský do rukopisu, který byl dále doplňován od konce 16. století a v 17. století dalšími přípisky a do nějž byla roku 1628 opsána písařem Mikulášem Petrem i listina staroměstského purkmistra z roku 1410 pro Mikuláše z Kadaně (Matouš Carchesius Jablonský: Zpráva o [orloji] Pražském, Archiv hl. města Prahy, Praha, fond, Sbirka rukopisů, rkp. sign. 7916).

2 Listina sama jméno určitého purkmistra nezmiňuje.